

УДК 061.2:005.941(1-87)(477)

К. С. Павлюк,
здобувач кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національна академія державного управління при Президентові України, м. Київ

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПРАКТИКИ

К. Pavliuk,
post-graduate student of the department of globalization, european integration and national security management,
National Academy of Public Administration under the Office of the President of Ukraine

THE VOLUNTEER MOVEMENT: AN INTERNATIONAL EXPERIENCE AND NATIONAL PRACTICES

У статті розглядаються підходи до організації волонтерської роботи в Україні та за кордоном. Розглянута діяльність волонтерів в умовах протистояння представників громадянського суспільства із бюрократичною системою, діяльності сепаратистських рухів на Півдні та Сході України та зовнішньої військової агресії, котра поставила під загрозу існування України як національної держави

The paper focuses on approaches towards organization of voluntary work in Ukraine and abroad. The article considers the volunteers activity in conditions of confrontation of representatives of civil society with bureaucracy system of separatist movements in the south and east of Ukraine, and foreign military aggression which endangered the existence of Ukraine as a nation state.

Ключові слова: волонтерський рух, волонтерство, волонтерська діяльність, волонтерські ініціативи, волонтери, громадянське суспільство.

Key words: volunteering, volunteerism, volunteer activities, volunteer initiatives, volunteers, civil society.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Однією з важливих рис нашого часу є розвиток волонтерського руху, котрий залучає громадян до участі в зміні всіх сфер життя на краще, формування нових відносин у суспільстві, що в цілому сприятиме вирішенню проблем сьогодення. Волонтерська діяльність є основою побудови та розвитку громадянського суспільства. Вона втілює в себе найшляхетніші прагнення людства — прагнення миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей.

Світове співтовариство визнає волонтерський рух способом збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, особистісного зростання шляхом усвідомлення людського потенціалу. У Всесвітній Декларації Волонтерства відзначається, що волонтерська діяльність становить

фундамент громадянського суспільства, привносячи в життя людей потребу в мирі, свободі, безпеці та справедливості. Вагомість волонтерської діяльності в світовому вимірі підтверджується її визнанням Організацією Об'єднаних Націй як суспільно-корисної діяльності на добровільній основі, яка повинна бути важливою складовою будь-якої стратегії, націленої на вирішення проблем, особливо в таких сферах, як боротьба з бідністю, сталий розвиток, охорона здоров'я, упередження лих та вчасне реагування, соціальна інтеграція, подолання соціальної нерівності та дискримінації тощо. Відповідні положення Резолюції ООН та рекомендація щодо підтримки волонтерського руху пропонують урядам всіх держав включити волонтерство в національні плани розвитку як компонент з досягнення цілей сталого розвитку [1].

Для України, як і для усього світу, волонтерська діяльність є актуальною та важливою. Революція Гідності та спричинені нею події в Україні призвели до суттєвих змін в українському суспільстві. Зокрема внаслідок низки чинників, передусім зовнішньої агресії Російської Федерації проти України, територіальної анексії та окупації частини української території проявилася неспроможність державних структур ефективно реагувати на виклики та діяти в екстремальних умовах суспільного конфлікту. Що у свою чергу змусило вітчизняне громадянське суспільство продемонструвати вражаючу здатність до консолідації й мобілізації, взяти на себе вирішення найбільш гострих та невідкладних проблем.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз наукових досліджень дозволяє зробити висновок про те, що досвід волонтерської роботи як в Україні, так і за кордоном, у тій чи іншій формі є в кожній країні світу. У багатьох із них він є законодавчо зафіксованим та має деякі особливості щодо використання нових підходів.

Сучасний стан та особливості статусу волонтерського руху досліджували вчені різних країн, зокрема: М. Бостанджогло, Р. Колосова, М. Фурлан, К. Хаджи-Міцева, Г. Чейнен, О. Щекова, Д. Еберлі та інші. В узагальненні вітчизняного досвіду волонтерства можна виділити окремі праці Д. Горєлова, О. Корнієвського, Г. Крапівіної, Т. Лях. Проте комплексне ґрунтовне вивчення усіх аспектів волонтерства є актуальним питанням подальших досліджень у цій сфері.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Дослідити історичний розвиток, стан і статус волонтерського руху у світі та Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Волонтерський рух широко розвинений у світі й розглядається як глобальний процес об'єднання людей, які прагнуть зробити внесок для покращення добробуту свого та світового співтовариства. Волонтери — люди різного віку і професій з різноманітних сфер і прошарків суспільства, які віддають частину своїх сил, часу, знань на користь інших людей і суспільства в цілому. Уряди більшості країн, у число яких входять і найбільш розвинені країни світу, визнали і сприяють розвиткові у своїх державах національного волонтерського руху, розглядаючи його дієвим інструментом розвитку суспільства.

Світовий досвід розглядає волонтерство як форму соціальної роботи, яка здатна подолати ефект уникнення людей від громадських проблем, сформулювати модель колективної участі, відтворення людських цінностей.

Вивчення в історичному аспекті становлення волонтерського руху тісно пов'язане з розвитком громадської праці, яку можна розглядати з двох позицій: праця як важка повинність людини та як вільне творче розкриття й актуалізація особистості. Свобода є ключовим моментом для розуміння сутності праці в цілому, у тому числі й волонтерської.

У рабовласницькому суспільстві вільною вважалася праця соціально вільних громадян, які брали участь в управлінні державою, на відміну від праці рабів, соціально залежних людей. У середньовіччя "праця в поті чола" вважалася прокляттям людини за її первородний гріх. Поява соціально вільного працівника стала найважливішою умовою формування економічно вільної людини західного типу. Феномен США полягає в тому, що в цьому індустріально розвиненому суспільстві склалися виняткові умови, котрі визначили формування громадянського суспільства, основу якого становила здатність до самоорганізації перших поселенців, які на добровільних засадах будували школи, дороги, будинки, вирішували спільно будь-які проблеми спільноти. Як показали дослідження в галузі соціальної роботи в США [2], відносини між соціальними працівниками та волонтерами в XIX і XX ст. склалися напружено через протидію з боку перших, які прагнули змінити свій статус та роль. Суть полягала в тому, що оплачувані працівники (самі колишні добровольці), які організовують працю волонтерів, намагалися перемістити роботу з надання соціальних послуг із сфери безкорисливої діяльності в оплачувану й професійну, що їм вдалося і принесло певний статус і винагороди за їхній професіоналізм. На цьому прикладі простежується тісний зв'язок добровільної і професійної праці: серед добровольців з'являється група, яка прагне зробити цей вид праці своїм постійним заняттям, оплачуваною професією.

Виникнення феномена волонтерства пов'язують з серединою XIX ст., а 1859 рік вважається роком виникнення волонтерського руху у світі. Саме в цей період відомий французький письменник-журналіст Жан Анрі Дюнан запропонував створення Червоного Хреста — організації, яка б працювала на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу полоненим та пораненим. Принципами, сформульованими Анрі Дюнаном, керуються і досі волонтерські організації усього світу. Деякі дослідники виділяють XX століття як основну віху розвитку волонтерського руху. Саме в цей час були створені перші волонтерські організації [3; 4; 5].

Особливого розвитку волонтерство набуло в США, де цей рух зародився ще в XIX ст. Саме в цей період за ініціативи Ф. Рузвельта в рамках політики "Нового курсу" з метою зниження рівня безробіття та для виконання важливої роботи зі збереження довкілля та природних ресурсів була створена організація Civilian Conservation Corps. Програма здобула надзвичайну популярність серед населення, ставши прообразом для великої кількості масових, передусім, екологічно орієнтованих проектів [6]. Та вже із 1990-х років волонтерський рух у США набуває масового характеру. Участь у ньому дозволено брати різним верствам населення, незалежно від рівня освіти, доходів чи професії. Проте, незважаючи на добровільність, волонтерство не виключає відповідальності за виконання норм і вимог, збереження матеріальних цінностей тощо. Участь у волонтерському русі є визначальним показником особистісних якостей і характеристик людини (участь у добровільних проектах допомоги є безумовною перевагою при пошуку

роботи; безоплатна допомога з боку висококваліфікованих фахівців, особливо лікарів чи юристів забезпечують їм репутацію та популярність; волонтерський досвід істотно збільшує шанси на отримання стипендій на навчання та вступ до престижних навчальних закладів; робота в якості волонтера зараховується при визначенні трудового стажу так, як і оплачувана праця).

Варто також відзначити підтримку волонтерського руху органами державної влади у таких країнах, як США, Канаді, Австралії, Англії, Італії, Японії та інших розвинутих країнах, де вважається, що волонтерська діяльність сприяє підтримці та укріпленню основних принципів демократії, в першу чергу тим, що залучає велику кількість громадян до процесу прийняття рішень. Уряди цих країн надають волонтерському руху вагомий підтримку, у тому числі шляхом прийняття законодавчих актів, які стимулюють його розвиток, створенням системи державних волонтерських центрів та спеціальних волонтерських програм [7].

Серед європейських країн один з найвищих показників участі населення у волонтерській діяльності спостерігається у Великій Британії — до 30 % та Ірландії — 33 %, а однією з найбільш популярних сфер виступає соціальна робота, хоча за останні роки зростає популярність волонтерства на спортивних заходах та в акціях зі збереження довкілля.

У Великобританії до кінця 40-х років ХХ ст., основні медичні та соціальні послуги надавалися волонтерськими організаціями, їхня діяльність доповнювала безпосередню допомогу родині й громаді. Після того, як держава взяла на себе відповідальність за ці аспекти життя, волонтерська робота стала неактуальною. Однак глибоке переконання у тому, що професійні державні соціальні працівники не можуть якісно задовольнити потреби й виправдати очікування суспільства, настільки укріпилися, що 60-ті роки можна визначити як "золоте століття волонтерства". З того часу незалежна організована соціальна робота переживає швидке зростання, офіційно зареєстровано велику кількість неприбуткових організацій.

Відповідно до англосаксонської традиції, неурядові громадські організації (далі — НУО) повинні мати певну мету, на відміну від органічних співтовариств чи природоохоронних і професійних союзів. Залучення членів як волонтерів має тут як прагматичну (співробітництво для більш ефективного досягнення загальних цілей), так і моральну основу. НУО чітко відділені від держави, хоча вони можуть користуватися і користуються державними коштами, особливо для надання медичних і соціальних послуг. Однак, їхня діяльність багато в чому опирається на незалежно зібрані кошти. Організації, які бажають залучити спонсорів, проводять інформаційні та рекламні кампанії, та, фактично, змагаються за ресурси. Законодавець, як зацікавлений у розвитку цього сектора, вводить положення щодо звільнення від податку донорів соціальних організацій.

Масштаб діяльності НУО дуже великий: від прямої допомоги до різнобічної соціальної підтримки і здійснення впливу на місцеву та національну владу.

Волонтерський рух у Великобританії має вагомий підтримку від уряду, що пояснюється визнанням його як важливого елементу соціальної політики. Особливо це було помітно у 80-ті роки, коли рівень безробіття зріс, і політики, як і суспільство загалом, почали вважати волонтерську роботу частковим вирішенням цієї проблеми.

У Німеччині, на відміну від англо-американської традиції, термін "волонтер" і "волонтерство" зустрічається рідко. Проте використовуються терміни "робота" та "діяльність на громадських засадах". Другий термін охоплює традиційне визначення волонтерської роботи — вона добровільна та безкоштовна. Волонтерська робота в Німеччині виникла в 1788 р. завдяки Гамбурзькому кодексу для бідних. Протягом наступних десятиліть у більшості німецьких поселень соціальний захист бідних було організовано саме завдяки волонтерській роботі, котра була інституціоналізована комунальною реформою в Пруссії в 1808 році. Завдяки волонтерам стало можливим надання соціальної допомоги з мінімальним використанням суспільних ресурсів. Волонтерська робота часто означає більше, ніж надання підтримки, а це піднімає проблеми достатньої кваліфікації, компетенції та відповідальності за роботу. Тож, організації та групи організацій розвивають різні моделі волонтерської роботи, що допомагають людям працювати для інших.

Волонтерство Німеччини відрізняють свої особливості, відображені в законодавчих ініціативах, зокрема: із 1964 р. реалізується державна програма "Добровольчий соціальний рік" (Freiwilliges Soziales Jahr (FSJ або Freiwilliges Ökologisches Jahr (далі — FOJ), котра дозволяє німецькій молоді протягом року здійснювати практичну діяльність в соціальній або екологічній сферах; із 2002 року волонтерська діяльність зараховується як альтернатива службі в армії. FOJ — це допоміжна практична діяльність на повний робочий день впродовж 6-12 місяців (з можливістю продовження до 18-ти), котра здійснюється в лікарнях; будинках для пристарілих; дитячих закладах; закладах для людей з фізичними або розумовими вадами. До екологічної складової FOJ відносять добровільну роботу на фермах, у лісних господарствах, музеях, притулках для тварин тощо. Участь в таких програмах дає можливість здобути цінний життєвий досвід, визначитися із майбутньою професією та є невід'ємною складовою успішного співіснування громади [8].

У Франції, близько 20% дорослого населення бере участь у добровільних ініціативах на постійній основі, волонтери також залучаються й до роботи в місцевих органах влади, державних установах, в органах поліції та громадської безпеки, посольствах і консульствах. Найбільш популярними напрямками є проекти в сферах охорони здоров'я та реабілітації, боротьба з ізоляцією та дискримінацією, адаптація іммігрантів, освітні та культурологічні проекти.

У Чехії акредитується діяльність неурядових організацій, котрі здійснюють відбір і навчають волонтерів, підписують з ними контракти і направляють на роботу в організації, які їх потребують. Це можуть

бути як державні органи, так і територіальні органи влади та самоврядування.

В Угорщині організаторами волонтерської діяльності можуть бути добродійні організації, державні установи, державні або приватні постачальники послуг в сферах соціальної допомоги, культури, освіти і захисту меншин. Організації, котрі залучають на роботу волонтерів, повинні зареєструватися в компетентному міністерстві. Законом Угорщини про суспільно-корисну волонтерську діяльність встановлено детальну бюрократичну процедуру реєстрації й умови, при яких в реєстрації може бути відмовлено.

В Італії діють встановлені принципи і критерії, котрі регулюють відносини між державними установами і волонтерськими організаціями. Волонтерам надається певний захист та права, для волонтерських організацій встановлено низку обов'язків, зокрема, обов'язкове страхування здоров'я і відповідальності перед третіми особами. Однією з найбільших волонтерських організацій є Італійський фонд волонтерства, створений за ініціативи Римської ощадної каси, котрий надає консультаційні та освітні послуги волонтерам і волонтерським організаціям. Також він є засновником національних премій задля підтримки найбільш перспективних та ініціативних волонтерських груп, які вирішують соціальні проблеми. В Італії також діє Постійний комітет голів волонтерських організацій і фондів, який представляє інтереси 2 млн волонтерів Італії перед урядом, парламентом, церквою, різними суспільними інститутами.

На сьогодні засновано Координаційний комітет міжнародної волонтерської служби (CCIVS) під егідою ЮНЕСКО зі штаб-квартирою у Парижі [3; 4; 5]. Основними інноваційними засобами діяльності міжнародних волонтерських об'єднань є [9]:

— Альянс європейських волонтерських організацій (Alliance of European Voluntary Service), Асоціація волонтерських організацій (Association of Voluntary Service), Координаційний комітет міжнародних волонтерських організацій (Coordinating Committee for International Voluntary Service) координують діяльність європейських національних волонтерських організацій, короткострокових і довгострокових волонтерських робочих таборів, просуваючи ідеї міжнародного співробітництва, миру та взаєморозуміння й інтереси волонтерства на рівні урядів, соціальних інститутів;

— Федерація International Christian Youth Exchange реалізує ідеї глобальної освіти та міжкультурного виховання дітей, людей похилого віку й інвалідів, організує дитячі центри та реалізує екологічні проекти;

— Міжнародна волонтерська організація Service Civil International у формі волонтерських антивоєнних проектів, пацифістських семінарів і тренінгів просуває ідеї світу, міжнародного взаєморозуміння та солідарності, соціальної справедливості й захисту навколишнього середовища;

— Міжнародні волонтерські об'єднання United Nations Volunteers — організація, що безпосередньо підпорядковується ООН, займається підтримкою стійкого глобального розвитку на планеті шляхом

просування ідей добровольчества й мобілізації добровольців для вирішення конкретних практичних завдань з надання допомоги біженцям, ВІЛ-інфікованим, дітям-інвалідам; в галузі дитячої й дорослої освіти, охорони здоров'я, міського розвитку, виборчого права й захисту прав виборців, гендерної рівності й прав жінок тощо, практично у всіх країнах-учасницях ООН;

— Молодіжна міжнародна організація Youth Action for Peace просуває ідеї миру й співробітництва між країнами й активно виступає проти військових конфліктів, займається організацією волонтерських антивоєнних проектів, пацифістських семінарів і тренінгів, розробкою методів ненасильницького вирішення військових конфліктів, роботою з біженцями, соціально незахищеними групами, лобюванням антивоєнних і миротворчих ідей серед політичних партій й організацій;

— Християнський дитячий фонд Christian Children's Fund сприяє поліпшенню становища дітей та молоді у світі шляхом розробки та реалізації програм, надання соціальних послуг, навчання спеціалістів та волонтерів соціальної роботи, розвитку міжнародного співробітництва в партнерстві з державними та недержавними структурами;

— Українська Асоціація соціальних педагогів та спеціалістів із соціальної роботи — самодіяльна, благодійна громадська організація, діяльність якої здійснюється на засадах розвитку соціальних ініціатив, самоврядування, гласності, добровільності членства та участі в її справах. Основними завданнями діяльності Асоціації є консолідація зусиль у становленні та розвитку соціальної педагогіки й соціальної роботи в Україні; підтримка зацікавлених організацій та фізичних осіб у покращенні соціальних та економічних умов життя, у розвитку творчого потенціалу людей, формування особистості, яка може діяти самостійно, ініціативно, відповідально; організація діяльності соціальних педагогів та спеціалістів з надання допомоги громадянам і групам, котрі мають труднощі соціалізації, адаптації та соціальної реабілітації; сприяння підвищенню професійного рівня та становленню соціального статусу соціальних педагогів та соціальних працівників, захисту їхніх професійних інтересів, створення сприятливих умов роботи, здійснення контролю за виконанням етичних норм. Із 1994 року є повноправним членом Міжнародної Федерації соціальних працівників;

— Український фонд "Благополуччя дітей", який використовує вітчизняний та міжнародний потенціал громади в наданні різних соціальних послуг людям, які потребують допомоги;

— Волонтерська служба за місцем проживання (Community Service Volunteers) (Великобританія) надає молодим людям від 16 до 35 років можливість зайнятися волонтерською діяльністю в таких сферах, як соціальна робота, освіта, охорона навколишнього середовища, засоби масової інформації й волонтерські інновації. Щорічно завдяки їй понад 63 000 молодих людей беруть активну участь у громадському житті;

— Національна асоціація волонтерських агентств (National Association of Volunteer Bureaux) (Велика

Британія), яку називають "біржею праці волонтерів", виступає як мережа контактних бюро для людей, які хочуть працювати добровільно; головним завданням волонтерських агентств є консультації, навчання й направлення людей в організації, де потрібна їхня допомога.

У незалежній Україні розвиток волонтерського руху датується початком 90-х років ХХ ст., коли було створено службу під назвою "Телефон Довіри", де працювали волонтери. Із 1992 року почала активно розвиватися мережа соціальних служб для молоді. Нині волонтерська діяльність в нашій країні є особливо актуальною та важливою, оскільки: по-перше, є ефективним способом вирішення складних проблем окремої людини, суспільства та довкілля, які часто виникають на ґрунті недостатньої турботи про суспільне благо; по-друге, волонтерська діяльність привносить нові, як правило, творчі та сміливі ідеї щодо вирішення найгостріших і найскладніших проблем, а тому саме завдяки їй безвихідні, на перший погляд, ситуації знаходять своє вирішення; по-третє, волонтерська діяльність — це спосіб, за допомогою якого кожний представник суспільства може брати участь у покращенні якості життя. У травні 1998 року Україна серед інших країн центральної та східної Європи, а також кількох країн Азії розпочала реалізацію регіональної програми "Ініціативи в роботі на добровільних засадах". Ідея програми належить Нью-Йоркському інституту Відкритого Суспільства "Фонд Дж. Сороса" і впроваджується через мережу національних відділень. Головною її метою є відновлення руху волонтерів як запоруки громадянського суспільства та незворотності демократичних перетворень, збільшення частки добровільної праці громадян, спрямованої на вирішення конкретних проблем. До своїх цілей і завдань в Україні програма передусім відносить активізацію громадської діяльності шляхом розвитку руху волонтерів спрямованого на якнайширше залучення населення до суспільно-корисної праці на добровільних засадах у громадських організаціях, службах соціального захисту та медичній сфері, для допомоги у розв'язанні проблем суспільства. У межах цієї програми був створений Центр волонтеріату "Добра Воля", який почав залучати волонтерів і направляти їх до громадських організацій. Крім цього надзвичайно важливим було і є навчання представників організацій управлінню діяльністю волонтерів, оскільки це одна із основних проблем через яку не залучають громадськість до співпраці.

Внутрішньополітична криза, що призвела до розбалансування системи державного управління, дефіцит якісних управлінських рішень, брак ресурсних можливостей, та зовнішня агресія, котра поглибила дисбаланс між здатністю держави ефективно виконувати свої функції та забезпеченням основних потреб громадян обумовили зростання активності волонтерського руху. Кризові процеси в країні та зовнішні впливи поставили під загрозу існування України як національної держави, що було сприйнято громадянами як особистий виклик, загрозу їх самоідентифікації [10]. Оскільки, формальні державні

структури не в змозі реагувати на всі запити суспільства, вітчизняне громадянське суспільство вимушене прийняти виклик на себе, в чому й демонструє вражаючу здатність до консолідації і мобілізації, зумівши створити дієву мережу громадських ініціатив та об'єднань, котрі взяли на себе вирішення найбільш гострих та невідкладних проблем. Особливої ваги набуває громадський та волонтерський рух. Волонтерська діяльність набула усіх ознак найбільш дієвої форми самоорганізації населення. Гнучкі форми волонтерської діяльності на практиці виявилися найбільш продуктивними, оскільки обхід бюрократичних процедур за екстраординарних обставин призводить до економії часу та врешті-решт рятує людські життя. За соціально-економічної та політичної нестабільності маємо також відзначити всебічну підтримку добровольчої активності українських громадян, закріплення цієї тенденції як невід'ємної складової суспільного буття [10].

2014 рік особливо позначився суттєвим зростанням кількості громадян України, залучених до благодійної та волонтерської діяльності. Згідно із даними дослідження "Волонтерський рух в Україні", підготовленого на замовлення ООН в Україні, українці надають великого значення волонтерському руху в розвитку суспільних процесів: 62% визнають роль волонтерів у змінах останнього року; 85% вважають, що волонтерський рух допомагає зміцненню миру; 81% схильні до того, що волонтерський рух є обов'язковою складовою громадянського суспільства. Експерти вказують, що основними напрямками діяльності волонтерів цього року стали допомога українській армії та пораненим, а також соціально-незахищеним групам населення та благоустрій громадського простору [11].

Проте, не зважаючи на те, що волонтерські ініціативи є дуже ефективними, без чіткої організації взаємодії їх із владою втрачається потенційний синергетичний ефект. Тож, вдалим рішенням організації такої взаємодії стало створення Ради волонтерських організацій при Міністерстві оборони України, залучення до департаментів та управлінь оборонного відомства, служб Тилу Збройних Сил України представників волонтерських організацій, що зробило роботу Міністерства оборони України більш відкритою й ефективною, та значною мірою покращило матеріальне забезпечення військ. Представникам волонтерських організацій були запропоновані посади в Департаменті державних закупівель та постачання матеріальних ресурсів Міністерства оборони України, службах Тилу Збройних Сил України з метою проведення оперативного моніторингу переліку цінових пропозицій та інформації щодо постачання та своєчасної закупівлі майна, пально-мастильних матеріалів, продовольства тощо [12].

З огляду на позитивні результати роботи волонтерів у підрозділах Міністерства оборони України, потребує вивчення питання щодо доцільності введення представників волонтерського руху до інших силових відомств. На нашу думку, створення рад волонтерів є необхідним кроком у процесі реформування усього вітчизняного силового блоку.

Вітчизняний волонтерський рух започаткований у традиції безкорисливої допомоги нужденним, історично притаманній українській національній культурі та взявши на озброєння досвід ряду передових у цій сфері західних країн, з кожним роком набуває все більшої потужності, об'єднує все більше громадян, залучає значні ресурси та потребує чіткого законодавчого регулювання. Базовим нормативним актом, що регулює відносини, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності в Україні є Закон України "Про волонтерську діяльність" від 19 квітня 2011 року № 3236-VI [13]. Та оскільки він містив ряд обмежень для розвитку волонтерської діяльності в Україні, зокрема в частині набуття статусу "волонтерська організація", визначення повноважного центрального органу виконавчої влади у сфері волонтерської діяльності, обмеження за віком щодо участі фізичних осіб у волонтерській діяльності, покладення зобов'язань щодо обов'язкового страхування волонтерів, а також не передбачав участь волонтерів у подіях, аналогічних тим, які розгорнулися в Україні, починаючи з грудня 2013 року, виникла необхідність удосконалення законодавчого регулювання суспільних відносин, пов'язаних з провадженням волонтерської діяльності в Україні. Так, Президентом України підписано Закон України "Про внесення змін у деякі закони України щодо волонтерської діяльності" (далі — Закон), прийнятий Верховною Радою 5 березня 2015 року № 246-VIII [14]. Більше того, цей закон, котрий регулює суспільні відносини, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності в Україні є прикладом взаємодії із громадськістю, оскільки він увібрав пропозиції представників волонтерських організацій, експертів, які працюють в сфері неурядового права. Закон визначає напрями волонтерської діяльності, уточнює терміни "волонтерська діяльність", "волонтер", знімає обмеження для здійснення волонтерської діяльності організаціями та установами, уточнює права та обов'язки волонтерів, організацій та установ, які залучають до своєї діяльності волонтерів, пояснює особливості відшкодування витрат, пов'язаних з наданням волонтерської допомоги. Також встановлено, що в разі загибелі волонтера під час надання волонтерської допомоги в районі АТО, бойових дій і збройних конфліктів сім'ї загиблого, його батькам та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога; у разі встановлення інвалідності волонтера внаслідок поранення, отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі АТО, бойових дій і збройних конфліктів, залежно від ступеня втрати працездатності йому виплачується одноразова грошова допомога тощо.

Щодо питання визначення повноважного центрального органу виконавчої влади у сфері волонтерської діяльності змінено підхід держави загалом до розвитку волонтерського руху, адже знято процедуру додаткової реєстрації чи якоїсь певної координації з боку органів влади, аби вони могли вільно самоорганізовуватися та працювати. Уповноважений орган — це Кабінет Міністрів України, і його завдання — винятково — сприяти розвитку волонтерської діяльності. У своїй діяльності волон-

тери не підпорядковуються нікому, вони керуються законом, який і встановлює ряд важливих норм, гарантій як для волонтерів, волонтерських організацій, так і для людей, які їм сприяють. Тому, що є регулювання щодо договорів волонтерської діяльності, надання допомоги. Також введено обов'язок органів місцевого самоврядування на, скажімо, локальному рівні публікувати на сайтах інформацію про організації і людей, які потребують волонтерської допомоги. Втім, це винятково — сприяння, інформування, а не регулювання чи обмеження самоорганізації волонтерського руху. Безперечно, можуть створюватися певні консультативні ради, консультаційні центри щодо координації окремих видів допомоги, та це не значить, що котрась волонтерська організація підпадає під чиєсь курування. Водночас закон достатньо прозоро регулює всі ризики, які стосуються волонтерської діяльності. Звісно, це безкорислива діяльність, спрямована на суспільну користь, проте закон передбачає певні гарантії й для волонтера. По-перше, це безпечні умови праці, зокрема обов'язок волонтерської організації гарантувати безпечні умови праці волонтерів. По-друге — це відшкодування витрат. По-третє — питання страхування життя, раніше воно було обов'язковим, зараз — добровільне. Та, як вже зазначалося, держава взяла на себе обов'язок із виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі або інвалідності волонтера, якщо він працює в зоні антитерористичних операцій та збройних конфліктів. Звичайно, такого відшкодування як оплата праці для волонтерів немає, тому, що в цьому якраз і полягає їх відмінність від людей, які працюють за трудовим договором чи цивільно-правовим договором, але певний соціальний пакет з вище переліченого для волонтера зберігається та існує.

Підсумовуючи результати аналізу зарубіжних досліджень, ми повинні визнати, що теорія і практика волонтерської роботи в зарубіжних країнах мають вищий офіційний статус і більший практичний досвід, аніж в Україні. Волонтерська діяльність є актуальною та важливою для усього світу, адже, волонтерський рух — це спосіб збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, особистісного зростання шляхом усвідомлення людського потенціалу. Втім, зазначимо, кожна країна має знайти власну модель регулювання волонтерської діяльності, виходячи зі своїх соціальних, культурних та економічних умов, вагомим компонентом якої все ж повинна бути чітка та ефективна взаємодія громадськості із владою задля отримання синергетичного ефекту їх діяльності.

Зазначимо, що волонтерська робота іноземних країн, спрямована на підвищення добробуту суспільства, має свої напрями й форми роботи, які доцільно практично реалізовувати в нашій державі. Звичайно, далеко не всі їхні напрацювання можуть бути застосовні в нас через значні розбіжності, зокрема в соціально-економічному рівні. Разом із тим, взаємозбагачення ідеями й досвідом організації волонтерської роботи — важливий чинник її розвитку в Україні.

Отримані результати стали лише першим кроком для проведення подальших досліджень з вивчення особливостей становлення та перспектив розвитку волонтерського руху в сучасному суспільстві.

Література:

1. Recommendations on support for volunteering. General Assembly. Fifty-sixth session, 76th plenary meeting, 5 December 2001. Agenda item 108 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2007/N0147881.pdf>
2. Шлихтер А.А. Некоммерческие организации и добровольческий труд в США / А.А. Шлихтер // Труд за рубежом. — 2000. — № 4.
3. Бидерман К. Координация работы добровольцев и менеджмент волонтерских программ в Великобритании / К. Бидерман // Виртуальный ресурсный центр — 1999 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.trainet.org
4. Смит Д. Добровольцы — капитал будущего? / Д. Смит // Курьер ЮНЕСКО. — 2001.
5. Rick Lynch and Steve Mc Curley "Essential Volunteer Management". Directory of Social Change UK. — 2000.
6. Neil M. Maher, Nature's New Deal: The Civilian Conservation Corps and the Roots of the American Environmental Movement. New York: Oxford University Press, 2008. — 328 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://global.oup.com/academic/product/natures-new-deal>
7. Слободская М.А. Добровольческая деятельность как ресурс общественного развития [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nogo.ru/speeches/other9.doc
8. Freiwilliges Soziales Jahr (FSJ) oder Freiwilliges Okologisches Jahr (FOJ) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/f_jfg/gesamt
9. Conway L. Working with Volunteers: Support / L. Conway. — London. — 1994. — 32 p.
10. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. — К.: НІСД, 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/volonter-697e4.pdf>
11. Звіт дослідження "Волонтерський рух в Україні" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.gfk.com/ua/news-and-events/news/pages/report.aspx>
12. Полторак анонсував кадрові рішення в Минобороны: к работе в департаментах привлекут волонтеров [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://army.unian.net/1004055-poltorak-anonsiroval-kadrovyie-resheniya-v-minoboronyi-k-rabote-v-departamentah-privlecutvolonterov.html>
13. Про волонтерську діяльність: Закон України № 3236-VI від 19 квіт. 2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
14. Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності: Закон України №

246-VIII від 05 бер. 2015 р. Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/246-19>

References:

1. Fifty-sixth session, 76th plenary meeting General Assembly (2001), "Recommendations on support for volunteering", available at: <http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2007/N0147881.pdf>, (Accessed 27 June 2015).
2. Shlihter, A.A. (2000), "Non-profit organizations and volunteer work in the USA", Trud za rubezhom, vol. 4.
3. Virtual Resource Center Offers Online Information (1999), "Coordination of volunteers and volunteer management program in the UK", available at: www.trainet.org, (Accessed 27 June 2015).
4. Smit, D. (2001), "Volunteers — the capital of the future?", Kur'er YUNESKO.
5. Lynch, R. and Mc Curley, S. (2000), Essential Volunteer Management, Directory of Social Change, UK.
6. Nature's New Deal: Oxford University Press, (2008), "The Civilian Conservation Corps and the Roots of the American Environmental Movement", available at: <http://global.oup.com/academic/product/natures-new-deal> (Accessed 27 June 2015).
7. The official site of Institute for Civil Society (2015), "Volunteering as a resource for social development", available at: www.nogo.ru/speeches/other9.doc, (Accessed 27 June 2015).
8. Virtual Resource Center Offers Online Information (2015), "Freiwilliges Soziales Jahr (FSJ) oder Freiwilliges Okologisches Jahr (FOJ)", available at: http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/f_jfg/gesamt.pdf, (Accessed 27 June 2015).
9. Conway, L. (1994), Working with Volunteers: Support, London, UK.
10. The official site of the National Institute for Strategic Studies (2015), "Volunteerism: world experience and Ukrainian civil practice", available at: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/volonter-697e4.pdf>, (Accessed 27 June 2015).
11. The site of GfK (2014), "Volunteerism in Ukraine", available at: <http://www.gfk.com/ua/news-and-events/news/pages/report.aspx>, (Accessed 27 June 2015).
12. The site of information agency — UNIAN (2014), "Stepan Poltorak personnel decisions announced by the Ministry of Defense", available at: <http://army.unian.net/1004055-poltorak-anonsiroval-kadrovyie-resheniya-v-minoboronyi-k-rabote-v-departamentah-privlecutvolonterov.html> (Accessed 27 June 2015).
13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine "On volunteering", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (Accessed 27 June 2015).
14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On amendments to some laws of Ukraine on volunteering", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/246-19> (Accessed 27 June 2015).

Стаття надійшла до редакції 07.07.2015 р.